

Т.С. Гайдучок
канд. економічних наук, доцент

В.А. Мостепанюк
канд. сільгосп.наук, доцент Державний агроекологічний університет

ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЖИТОМИРЩИНИ

Тривала економічна криза, що почалася з першої половини дев'яностих років минулого століття, позначилась на технічному стані сільськогосподарського виробництва. Відбувається безперервний процес зниження рівня технічного забезпечення, фізичне та моральне старіння наявного машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств.

За останнє десятиріччя внаслідок порушення еквівалентності обміну, передчасної відмови держави від регулювання ресурсного забезпечення, некомплектності та непослідовності проведення аграрних реформ різко проявилися тенденції зниження технічної оснащеності аграрного виробництва.

Аграрний сектор економіки забезпечений основними сільськогосподарськими машинами на 43 - 48 %, в т.ч. плугами загального

призначення - на 68%. Суттєво знизився рівень механізації виробничих процесів у тваринництві. Відсутність коштів на закупівлю запасних частин не дозволяє виконувати потрібний обсяг ремонтних робіт наявної техніки і тому готовність тракторів до відповідних сезонів польових робіт знизилася з 92 до 76 %, зернозбиральних комбайнів з 92 до 65 %, бурякозбиральних комбайнів з 44 до 49 %. Через технічні несправності не використовується четверта частина тракторів і комбайнів. Внаслідок різкого зниження купівельної спроможності споживачів техніки її закупівля значно зменшилась. Нині у структурі парку понад 50 % машин відпрацювало амортизаційний ресурс, навантаження на зернозбиральний комбайн дорівнює близько 160 га, а в окремих областях - 190 - 250 га. Це призводить до подовження строків збирання та значних втрат урожаю. Наприклад, у США, Англії, Франції, цей показник дорівнює 61 - 71 га, у ФРН - 36 га [3].

Для відтворення машинно-тракторного парку на рівні технологічної потреби необхідно щорічно постачати сільськогосподарським товаровиробникам машини та устаткування на суму 15 млрд. грн., крім того для підтримки його в роботоздатному стані на придбання запасних частин необхідно 1,2 - 1,5 млрд. грн., а для закупівлі світлих нафтопродуктів у межах технологічної потреби потрібно коштів в загальному - 10 - 12 млрд. грн. Всього щорічна потреба в зазначених матеріально-технічних ресурсах становитиме 24 - 29 млрд. грн. Нині в Україні формується система оновлення і розвитку основних засобів виробництва в сільському господарстві на ринкових засадах [4].

Досвід розвинутих країн підтверджує, що соціально-орієнтовна економіка змішаного типу, яка базується на ринкових законах в поєднанні з досконалим державним регулюванням, є вищою формою економічної системи на сьогоднішній день. Але незалежно від виробничих відносин в державі, певні економічні закони є обов'язковими передумовами її розвитку. Серед них - закон відтворення, який передбачає якісне та кількісне відновлення та розширення всіх складових ресурсного потенціалу та ефекту від їх використання на кожному наступному етапі виробничого процесу. В сільському господарстві основними показниками відтворення засобів виробництва є розширення площ, збереження і покращання якості сільськогосподарських угідь, зростання поголів'я продуктивної худоби. обсягів оборотних та необоротних активів, збільшення активної частини основних засобів. Оскільки основні засоби становлять основу матеріально-технічної бази галузі і показники фондооснащеності та фондоозброєності значною мірою визначають рівень ефективності діяльності підприємств. проблема відтворення основного капіталу є досить актуальною.

Дослідженнями забезпеченості основними засобами аграрних підприємств та їх використання займалися Г. Підлісецький, М. Герун, М. Ульянов та інші, а питання їх відтворення розкрито в роботах О. Болховітінової, С. Сергеева, М. Могилової, О. Бондаренко. Однак, особливо в останній час, проблеми відтворювальних процесів досліджуються недостатньо, і як наслідок, в сільському господарстві призупинився процес

розширеного і навіть простого відтворення, і нині для нього характерний звужений тип відтворення.

В зв'язку з цим, основними цілями статті є оцінка стану і тенденцій відтворення основних засобів в аграрному секторі та визначення напрямків забезпечення відтворювальних процесів розширеного типу.

Як свідчать результати проведеного нами аналізу, динаміка основних засобів в сільському господарстві Житомирщини, рівень їх використання та відтворення незадовільні. У складі основних засобів аграрних підприємств постійно відбуваються зміни як в цілому, так і в окремих групах і видах.

Проведені дослідження (2001 - 2006 роки) показали, що із загального обсягу наявних основних засобів в економіці Житомирської області вартість введених в дію нових у 2006 р становила 375,7млн.грн. На долю сільського господарства припадає 8,7% нововведених основних засобів, хоча в складі всіх основних засобів їх частка становить 23%. В русі основних засобів підприємств сільського господарства спостерігається інша ситуація: їх вибуття істотно випереджає надходження.

Коефіцієнт оновлення в 2006 р. склав 0,8% проти 2,5% в 2004 р., коефіцієнт ліквідації відповідно - 2,1 і 4,4%. У сільському господарстві в 2004 р. коефіцієнт ліквідації перевищив коефіцієнт оновлення на 1,3 в.п. При цьому слід відмітити, що в цьому ж році було ліквідовано основних засобів на 90,3 млн. грн., що в 2,8 рази більше ніж введено в дію.

Дуже складна ситуація із придатністю основних засобів в аграрній сфері, що підтверджується показниками динаміки коефіцієнту зносу в сільському господарстві та станом основних засобів в ньому на фоні інших галузей. Так коефіцієнт зносу в 2006 р. по сільськогосподарських підприємствах Житомирської області становив 52,4% при сумі зносу з початку експлуатації - 2163,5 млн. грн., тоді як в цілому по всіх галузях економіки області - 47,2%. В 2002 р. - 45,4% при сумі зносу з початку експлуатації 2249,8 млн. грн.

Збільшення коефіцієнта зносу свідчить про те, що з кожним роком необхідно нарощувати основний капітал як у кількісному, так і в якісному відношенні, здійснювати оновлення технічних засобів, технологічних ліній. Інноваційний процес у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області практично призупинився, не проводиться їх заміна та оновлення. Прискорення обороту основних засобів повинне бути притаманне всім господарствам, як наслідок науково-технічного прогресу в інвестиційному комплексі.

Аналізуючи отримані результати, необхідно врахувати, що зменшення коефіцієнту зносу (і відповідно, збільшення коефіцієнту придатності) зумовлено, на наш погляд, методом нарахування амортизації, що застосовується; придбання або отримання від інших господарюючих суб'єктів основних засобів з рівнем зносу більше, ніж в середньому по підприємству; низькими темпами оновлення основних засобів.

Реальна ситуація зі станом основних засобів в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області є складною. Результати експертної

оцінки окремих об'єктів показують, що фактичний знос основних засобів більший за накопичений знос за даними бухгалтерського обліку. Фактичний коефіцієнт зносу по будівлях і спорудах в досліджуваних підприємствах перевищує аналогічний показник за даними бухгалтерського обліку від 4% до 50%, по технічних засобах - від 14% до 48% [2].

На сьогоднішній день більшість основних засобів, що знаходяться в аграрному секторі відпрацювали свій термін експлуатації і відповідно мають незначну балансову вартість. Це призводить до невеликих сум амортизаційних відрахувань. Кошти амортизаційних фондів, отримані за рахунок амортизаційних відрахувань для цих основних засобів за минулі роки були знецінені через такі негативні явища в економіці країни як інфляція, диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію та ін. Таким чином, амортизація, нарахована сьогодні, не дозволяє отримати скільки-небудь сутєвих коштів на оновлення основних засобів, а розраховувати на кошти амортизаційних фондів попередніх років сільськогосподарські підприємства не можуть.

Сільськогосподарські підприємства, нарахувавши амортизацію та включивши її у собівартість, стикаються в свою чергу з проблемою цінового диспаритету, збитковістю підприємств і не мають змоги використати амортизацію для відтворення основних засобів. Таким чином, нарахована амортизація так і залишається нарахованою, але не перетворюється у джерело фінансування.

Проблема забезпечення відтворювальних процесів основних засобів в аграрному секторі обумовлена рядом причин. Просте відтворення їх базується на раціональній амортизаційній політиці та державній інвестиційній та ціновій політиці. Цінова та інвестиційна політика є обов'язковими передумовами розширеного відтворення основних засобів. Ці складові, як основа державної економічної політики за умови їх відповідності економічному розвитку, здатні забезпечити відтворювальні процеси в сільському господарстві.

Нині жодна з наведених складових не відповідає вимогам і потребує радикальних змін. Зокрема, амортизаційна політика вимагає розробки і нормативного затвердження таких норм і методів амортизації, які б давали можливість максимального наближення нарахованих річних амортизаційних відрахувань до реальної суми річного зносу, безпосередньо самими підприємствами. Ускладнення даної проблеми пов'язане з нормами амортизації основних засобів, що відповідають податковому законодавству.

Цінова політика має забезпечити як мінімум покриття всіх витрат для виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, що можливе в умовах паритету цін на продукцію аграрного виробництва. Інвестиційна політика має бути направлена на активізацію вкладення коштів в розвиток галузі, її основні та оборотні засоби. Залучення інвестицій реальне при умові інвестиційної привабливості аграрного сектору, обов'язковою ознакою якої є рентабельність підприємств та їх фінансова стабільність. На сучасному етапі сільськогосподарські підприємства представляють сумнівний інтерес для

вітчизняних та іноземних інвесторів. Головна причина такого стану - загальна збитковість аграрного виробництва внаслідок цінових диспропорцій на сільськогосподарську та промислову продукцію.

Оцінюючи стан забезпечення, динаміку та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, слід зауважити, що вони не відповідають критеріям розвитку галузі, і потребують визначення основних напрямків їх вирішення. Відтворення основних засобів в сільському господарстві потребує удосконалення амортизаційної, податкової, цінової та інвестиційної та політики на макро- і мікрорівнях.

Джерела та література:

1. *Артиш В.І. Шляхи забезпечення аграрних підприємств сільськогосподарською технікою/Економіка АПК - 2003. - №8. -С. 31-34.*
2. *Гайдучок Т.С. Формування та використання основних засобів в аграрних підприємствах Центрального Полісся. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. — Житомир, 2005. -20 с*
3. *Іванишин В.В. Стратегічні напрямки розвитку сільськогосподарського машинобудування України //Економіка АПК. -2005. -№1. -С. 7-9.*
4. *Підлісецький Г.М, Білоусько Я.К., Денисенко П.А., Коврига В. В. Питулько В.О. Матеріально-технічне забезпечення аграрного виробництва: тенденції і перспективи //Економіка АПК. - 2002. - №4. - С. 8-16.*